

Säker barnmiljö i lantbruket

- utmaningar och åtgärdsstrategier

Peter Lundqvist

Kerstin Nilsson

Catharina Alwall Svennefelt

Wiveca Svennefelt

Inst. för Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2013:23

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-87117-54-1

Alnarp 2013

LANDSKAP TRÄDGÅRD JORDBRUK

Rapportserie

Säker barnmiljö i lantbruket

- utmaningar och åtgärdsstrategier

Peter Lundqvist

Kerstin Nilsson

Catharina Alwall Svennefelt

Wiveca Svennefelt

Inst. för Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2013:23

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-87117-54-1

Alnarp 2013

Framsidas illustration har utförts av Fredrik Saarkoppel på Kobolt Media.

FÖRORD

Lantbrukare har en arbetsmiljö som förknippas med många skade- och hälsorisker. Gården är inte bara en arbetsplats, det är också en hemmiljö för hela lantbrukarfamiljen, inte minst barnen. Livet på landet innehåller många spännande möjligheter för barn och ungdomar, men det finns också många farliga platser och situationer då de kan skadas. Varje år skadas barn i lantbruksmiljön, ibland med dödlig utgång – detta ska inte behöva ske om det finns fungerande barntillsyn för de mindre barnen och säkra miljöer att vistas i. Denna skrift har sitt fokus på erfarenheter, idéer och möjligheter att skapa en trygg utemiljö för barn i en gårdsmiljö. Framställningen är medvetet något ”provocerande” – för att väcka tankar och diskussioner kring hur vi ska agera för att skapa en säker uppväxtmiljö för barn och ungdomar som bor på ett lantbruk.

Med välvilligt ekonomiskt stöd från SLO-fonden (H092-0032-SLO) vid Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) har föreliggande skrift utarbetats. Projektet har initierats och sammanställt av Professor Peter Lundqvist, Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU i Alnarp. Dr Kerstin Nilsson har genomfört och redovisat studierna om föräldrars och barns attityder till risker i lantbruket. Adjunkt Catharina Alwall Svennefelt har genomfört och redovisat studier om Barn och ungdomars säkra arbete - råd för medverkan i arbetet på häst-, gris- & mjölkgården och Wiveca Svennefelt har svarat för de gårdsbesök hos barnfamiljer som ingick i studien. Omslagets illustration har utformats av Fredrik Saarkoppel på Kobolt Media AB.

Säkert Bondförnuft är en viktig kanal för att sprida denna typ av information. Skriften ska också kommuniceras genom Lantbrukets arbetsmiljökommitté (LAMK) och deras medverkande organisationer, myndigheter, utbildnings-, rådgivnings- och forskningsverksamheter. Det är förhoppningen att skriften kan bidra till att öka engagemanget för att skapa säkrare uppväxtmiljöer på landsbygden.

Alnarp i september 2013

Peter Lundqvist

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	5
Bakgrund	6
Vad anser föräldrar och barn om risker i lantbruket – gårdsperspektiv	8
1. Föräldrars attityder och erfarenheter	8
2. Barnens egna upplevelser och attityder till risker och olycksfall	15
3. Barns medverkan i lantbruksarbete	18
4. Besök på åtta gårdar med yngre barn	20
Myndighetsperspektivet – Arbetsmiljöverket	25
Reflektioner om barn som växer upp i lantbruksmiljö	26
1. Barns utveckling	26
2. Tankeställare om barn och föräldrar gällande risker på gården	27
3. Några exempel på kontroversiella situationer – halmbalar, traktorer och media rapportering	28
Strategier för att förebygga att barn skadas i lantbruksmiljön	31
1. Klassiska principer för att förebygga barnolycksfall i lantbruket	31
2. Barnomsorg & bartillsyn	33
3. Separera boendemiljö och arbetsmiljö	34
4. Säker och attraktiv lekmiljö för yngre barn i lantbruket	35
5. Råd för barns medverkan i lantbruksarbete	37
Vill Du veta mer	38

INLEDNING

Lantbruket är en av de farligaste arbetsmiljöerna i svenskt näringsliv. Samtidigt är det en hem- och uppväxtmiljö för barn i lantbrukarfamiljerna.

I Sverige saknas i stor utsträckning råd och tips för säkra lekmiljöer i lantbruksmiljö, samtidigt som vi är världsledande på annat barnsäkerhetsarbete.

Föreliggande skrift är tänkt som en inspirationsskrift och som underlag för reflektioner, diskussioner och konkreta åtgärder gällande barns miljöer i dagens lantbrukssverige

Framställningen är medvetet något ”provocerande” – för att väcka tankar och diskussioner kring hur vi som berörs av dessa frågor ska agera för att skapa en säker uppväxtmiljö för barn och ungdomar som bor på ett lantbruk.

Använd skriften för egna funderingar och diskussioner inom familjen som bor på en gård eller för dig som möter lantbrukare i din roll som handledare eller rådgivare. Avsikten är också att skapa en större förståelse för den svåra roll som föräldrar har då man bor på en arbetsplats och ska balansera familjekrav med kraven från den professionella lantbrukarrollen.

Skriften är strukturerad enligt följande:

- ***Gårdsperspektivet – barns hemsituation på lantbruken i Sverige*** – där såväl föräldrar som barn delar med sig av åsikter och erfarenheter av risker och hur man hanterar de faror som finns för barn i olika åldrar.
- ***Omvärldsperspektivet – vad säger lagen***
- ***Reflektioner - vad bör vi tänka på och förändra vad gäller barns situationer på lantbruk*** – genom att förmedla några perspektiv på barns utveckling, tankeställare från forskare i USA och några exempel på motsägelsefulla budskap i media vill vi få läsare att reflektera över sina egna åsikter och erfarenheter vad gäller barnen på landet.
- ***Åtgärdsstrategier - vad kan vi göra för att förebygga att barn skadas i lantbruksmiljö*** – genom att diskutera några olika vägar att gå – enkla eller svåra – vill vi få till en seriös diskussion och allvarliga överväganden – i familjen – eller inom sektorn – hur ska vi kunna garantera våra barn en säker uppväxt i en lantbruksmiljö – och i förlängningen – hur ska vi erbjuda nästa generation en säker arbetsmiljö?
- ***Vill Du veta mer***

BAKGRUND

Enligt Säkert Bondförnuft (2013) utsätts barn till lantbrukare för fler risker och de råkar också oftare än andra barn ut för olycksfall och tillbud. I genomsnitt omkommer 2-3 barn årligen i olyckor inom lantbruket.

”Sveriges farligaste lekplats” har *Säkert Bondförnuft* haft som rubrik på helsidesannonser i Lantbrukspressen (figur 1).

Världens farligaste lekplats.

De flesta barnolyckor inom lantbruket inträffar i samband med traktorer eller andra stora maskiner. Traktorn är kanske den roligaste och mest spännande maskinen på gården – men också den farligaste. Många olyckor sker när barnen skjutsas i traktorer, ramlar ur hytten eller blir påkörda på grund av att föraren inte sett dem.

Säkert Bondförnuft finns till för att hjälpa dig att minimera riskerna. Vi erbjuder kurser och gårdsbesök där alla som är intresserade av säkerhet i lantbruket är välkomna. Oavsett om du är förälder, morförälder, granne eller besökare. Läs mer på sakertbondfornuft.se

  Säkert Bondförnuft
LRF i samarbete med JTI och SLU

Figur 1. Kampanjannons för ”Säkert Bondförnuft”. Källa: www.sakertbondfornuft.se

I ett pressmeddelande (2013-06-17) påtalades att "Bondgården en farlig lekplats":

"Lantbruksmiljön innehåller många risker. Barnen är särskilt utsatta eftersom gården ofta är både bostad, lekplats och arbetsplats. Även om sommarlovet är en härlig tid för barn som bor eller vistas på landet så lurar också många faror. Kampanjen Säkert Bondförnuft uppmanar nu Sveriges lantbrukare att vara extra försiktiga då skolorna har stängt och barnen är lediga. - Varje år skadas barn allvarligt i olyckor på lantbruk. Det är inte OK att barn råkar illa ut bara för att deras föräldrar har ett visst yrke, säger Anders Danielson, projektledare för LRFs säkerhetskampanj Säkert Bondförnuft. Lantbruket är unikt på det sätt att det inte bara är en arbetsplats utan även ett hem. Även om man inte har egna barn rekommenderar Säkert Bondförnuft alla som har barn som kommer på besök till gården att undersöka vilka risker som finns. Allt går inte att skydda eller låsa in, till exempel upplag av storbalar och handelsgödsel. Där ska det vara förbjudet för barn att vistas. De ska heller inte vara ensamma i djurstallar eller i silon. De allvarligaste barnolyckorna sker oftast i samband med traktorer. Barnen blir påkörda, påbackade eller ramlar ur traktorn och blir överkörda. Ta aldrig med barnen i traktorn om de inte sitter väl fastspända på eget säte. Det är förbjudet att åka i traktorskopan - för både barn och vuxna. - Kom ihåg att regler lätt glöms bort när barnen leker och att deras kompisar oftast inte har samma kunskaper om vad som kan vara farligt på gården, påminner Anders Danielson."

Figur 2. Under 2011 dog 3 barn i lantbruket – traktorer var inblandade i samtliga fall. Källa: LRF, 2012.

VAD ANSER FÖRÄLDRAR OCH BARN OM RISKER I LANTBRUKET - GÅRDSPERSPEKTIVET

1. Föräldrars attityder och erfarenheter

En viktig utgångspunkt för barns möjlighet till en trygg och säker uppväxt på ett lantbruk är föräldrarnas inställning och attityder till sina barns vardagsliv och olycksfallsrisker. Kerstin Nilsson (2009) studerade dessa faktorer i ett projekt baserat på berättelser skrivna av föräldrar samt intervjuer – ett urval av dessa erfarenheter presenteras:

Trygghet, oro och erfarenheter av risker

De flesta föräldrarna angav att det var väldigt tryggt för deras barn att få möjlighet att växa upp på lantbruk och i en lantlig miljö i förhållande till barn som växte upp i stadsmiljö. Någon sa:

”Det är väl de här maskinerna som är farliga på landet tycker nog jag. Men annars så tycker jag att det är ju så tryggt och lugnt och skönt. Det finns ju mycket mera våldsbenägna saker i städerna. Det har vi ju inte riktigt här ute. Det är väl la suggorna, om de blir arga (skrattar till).” (Mamma med tre barn)

Föräldrarna beskrev att även om det var lugnt och tryggt, så var oron för vad som kunde inträffa med barnen på lantbruket ständigt närvarande. En pappa sa:

”Visst har det hänt att de har sprungit iväg och man inte har haft riktig koll. Då springer man ju till brunnar och så. Det är ju det som man är allra mest rädd för.” (Pappa med fyra barn)

Flera av föräldrarna berättade och skrev om sin oro för olycksfall med fordon och maskiner. Alla föräldrar framhöll att det var säkrare att ha barnen med sig inne i maskinerna även om detta också kunde medföra risker. En pappa sa så här:

”Risker finns det ju alltid när man har maskiner. Det är ju till exempel när vi åker i lastmaskinen och då kan det ju vara så att jag hoppar ut och ska göra något. Han kan ju öppna dör-ren och då går den upp lite av sig själv. Så då kan han ju rusa rakt ner i backen om det vill sig illa, så man är ju lite orolig att något sådant ska hända. Det är ju gjort på ett ögonblick.” (Pappa med ett barn)

Trafikmiljön på och till lantbruksföretaget men även runt omkring lantbruket tog flera föräldrar upp som en betydande risk för barnolycksfall. En pappa sa:

”Vi bor ju här där det är vägar överallt runt omkring oss med en hel del trafik och där är lastbilar och så. Det är ingen jättestor väg men där kommer ju bilar fort ibland, så man har varit lite orolig för det. Men det är ju det också att de vänjer sig vid det.” (Pappa till fyra barn)

Föräldrarna angav också att en del barn och ungdomar körde traktor, lastmaskin och fyrhjulingar vid en tidig ålder. En pappa sa:

”De har ju kört och slagit runt med fyrhjulingen någon gång. Men de har ju fått kört innan de har varit 15 så det är ju olagligt så det får vi inte säga (skrattar till). De behövde inte åka till sjukhus men de var rätt chockade när det hände.” (Pappa med fyra barn)

En mamma sa:

”Tioåringen har en fyrhjuling. Så när pappa kör traktor så kör hon fyrhjuling. Det är väl genom gånget. Det är väldigt attraktivt bland kompisar och så, de vill gärna vara med där och så.”
(Mamma med två barn)

En pappa beskrev att hanteringen av djur alltid kunde medföra vissa risker eftersom de kunde reagera oförutsett men att de försökte att ha en djurbesättning som de kände att de kunde lita på även för att de vuxna skulle vara trygga i arbetet. Han sa:

”Djur är ju en stor risk. Det kan ju både vara hornen och bakdelen och att de kan sparka. Men visst det finns ju de djur som är farliga. Men vi vuxna vill ju inte heller ha farliga djur att hantera så sådana djur blir ju inte så långlivade. Där är annars en fara som inte är helt kontrollerbar.”
(Pappa med tre barn)

En mamma berättade om hur ett ”snällt” djur hade orsakat en barnolycka:

”Vi gick och mjölkade min man och jag och vi började bli färdiga. Pojken som var två år skulle då gå över till andra sidan och då sneddade han vid den sista kon som står i raden, så han kom för nära henne. Han hade en vinteroverall på sig som prasslade också var den här kon nykalvad så hon hade bara stått inne i lagården ett par tre dagar. Så även om barnen visste hur de skulle röra sig så var den här kon inte van vid barnets ljud och hur han rörde sig eftersom hon hade gått på lösdrift tidigare. Så hon blev rädd antagligen av ljudet då när han rörde sig och hon blev jätte rädd och tog ett jätte skutt och sparkade ut rakt mot honom då och träffade då honom. Jag vet inte om det var i ryggen eller på magen. Han for som en spole rätt in i väggen och blev liggande där.”
(Mamma med tre barn)

Alla föräldrarna tog upp att och poängterade att risken för olyckor var flerfaldigad när flera barn var tillsammans. Detta gällde särskilt när kompisar som inte själva bodde på lantbruk var på besök. En pappa sa:

”Jag tycker det är värre när det kommer andra barn som inte är vana och ska ränna och glo överallt och titta. För våra, de är vana. De har lärt sig att där är farligt. Jag tror att det inte är lika farligt när ungarna på landet är själv. Jag tror att det är värre när de blir några stycken och springa runt över allt och glor. Alltså jag tror att det ofta är då som farliga situationer kan komma upp.” (Pappa med fyra barn)

Säkerhetsåtgärder

Nästan alla föräldrar som var med i denna studie beskrev att de mer eller mindre medvetet och barnfokuserat hade vidtagit åtgärder och infört regler för att minska risken för olyckor. Någon sa:

”När barnen kom så gick vi på eget bevåg en husesyn och titta de runt så att man kan vara trygg med brunnar och så dana där dörrar och portar där man kan klämma sig och så att där är stängt och att där ligger betong lock på allt. För tidigare innan vi hade barnen så var det helt klart en farligare miljö.” (Mamma med två barn)

Flera föräldrar ansåg att det var deras skyldighet som föräldrar att rama in sina barns liv och undanröja faror så långt det var möjligt så att barnen skulle få en säker uppväxtmiljö även om de bodde på en arbetsplats. Någon sa:

Det ska inte vara något farligt och negativt att vara ute på gården. Utan vi som vuxna ska rama in livet och ha tagit bort riskerna på gården så långt det är möjligt. Det ska inte stå en dunk med

sprutmedel framme. Det är absolut förbjudet. Sedan utifrån det ska barnen ha en stor frihet och inte alls att man springer efter dem och ropar på dem. Ja det är ju alltid en balansgång och föräldrars dilemma, och har varit så under alla tider.” (Mamma med två barn)

En mamma beskrev att de hade tydliga regler och ritualer för både barn och vuxna om hur man närmade sig korna för att minska risken för att de blev skrämde och gjorde utfall eller hoppade till. Hon sa:

”När vi går igenom lagården och så går vi inte alldeles bakom korna utan går med mot väggarna eftersom man aldrig vet hur en ko ska reagera och bli rädd för eller så. Och ska man gå upp till en ko så visar man alltid kon det. Här i vår lagård så säger vi alltid ”-Hej, hej kos-san!” och så går vi upp till henne då. Då hör de alltid ett speciellt ljud från oss så de vet att vi ska gå upp till dem då.” (Mamma med tre barn)

En pappa beskrev att de hade arbetat med att skapa ett säkerhetstänkande hos barnen sedan de var helt små. Detta var en nödvändighet för att barnen skulle överleva på deras gård sa han:

”Vi pratar ju väldigt, väldigt mycket om var man får vara och inte vara på gården. Särskilt med tanke på att vi bor vid en stor väg. Så våra barn, liksom jag själv en gång i tiden, är i präntade att man inte går på vissa ställen på gården. Överhuvudtaget inte. Det är förbjudet att vara på de ytor som ligger nära vägen. Det är ju en fråga om att överleva. De har ju lärt sig det att det inte är lönt att sätta namn på katterna för de flesta katterna blir inte mer än en två tre månader eftersom vägen tar det mesta. Så att barnen är ju väldigt väl medvetna om vad som händer när man går ut på vägen och gör det därför inte.” (Pappa med två barn)

En pappa, ansåg att det borde finnas extrasäte och säkerhetsbälte som standard i traktorer, sa:

”Det hände ju när de vara mindre, och de var med när man körde traktorn, att de somnade när de satt och åkte. Om man då bromsade snabbt så fick man liksom fånga upp dem med armen innan de trillade av sätet och dunsade i golvet. Så det har ju hänt att de har trillat ner någon gång, det har det. Inte så att de har skadat sig något allvarligt, men visst det har ju hänt.” (Pappa med två barn)

Det var flera föräldrar som beskrev att de sett filmen ”Jag skulle bara...” i vilken personer som själv varit med om olycksfall i lantbruks och skogsmiljö beskriver händelseförloppet. En mamma sa:

”Vi har ju gjort en del åtgärder för att göra det säkrare, som ett säkrare räcke till höskullen. Vi har även tittat på en LRF Dvd:n. ”Jag skulle bara...” tillsammans med barnen. Mycket lärorik! Rekommenderas.” (Mamma med tre barn)

Hur föräldrarna lär sina barn riskmedvetenhet i lantbruket

Hur ska man då undvika att det händer olyckor med barn och ungdomar i lantbruksmiljön? En mamma var mycket orolig för att det skulle inträffa olyckor med barnen på deras gård. Hon poängterade betydelsen av att sprida information om olycksfalls risker inom lantbruket till lantbrukarföräldrar och skrev:

”Föräldraansvar, vill jag understryka, är det första att förhålla sig till! Utbilda, fortbilda, underhåll kunskapen - och använd SUNT FÖRNUFT i alla lägen!” (Mamma med två barn)

Flera föräldrar beskrev att det inte gick att stänga ute barnen och ungdomarna från arbetsmiljöns faror men angav också att det inte var något eftersträvansvärt. De menade istället att det var viktigt att barnen var med i lantbrukets arbetsuppgifter för att från början lära sig förhållningssätt och hur man skulle undvika olycksrisker. Någon pappa beskrev att hans far hade varit noga med säkerhetsmedvetenhet. Han menade att tack vare att pappan visat på vilka sysslor som var tillåtna för honom som barn och varnade för vad som var riskabelt så byggdes ett medvetande in vilket tydliggjort och ökat respekten för risker. En mamma som också an-åg att det var mycket viktigt att var med från tidig ålder i lantbrukssysslorna för att lära sig om förhållningssätt och olycksrisker skrev:

”För att kunna leva på en gård som innebär mycket faror, är det nog extra viktigt för vår tre årige son att vara med pappa och farfar redan som liten för att inse just vilka faror där är med diverse arbete.” (Mamma med två barn)

En annan pappa sa:

”Jag tror att det sker en tillvänjning. Om man ska vara en kycklingmamma och skrika ”akta, akta, akta” Jag tror inte på den modellen, va. Utan de ska själv få en insikt i det. Är de aldrig med så kan de få för sig att allting är farligt. Vår uppgift som förälder är att göra dem själv-gående.” (Pappa med tre barn)

Just betydelsen av att göra barnen ”självgående” och egenansvariga var något som flera föräldrar tog upp som betydelsefullt dels för uppväxten i lantbrukets arbetsmiljö men också som en förberedelse för vuxenlivet. En pappa sa:

”Vi tycker det är viktigt att barnen blir självständiga./.../ Man måste ju testa sig fram och lära sig av sina misstag även om man inte ska göra för stora misstag så får man ju prova.” (Pappa med två barn)

En pappa beskrev att hans söner hade testat gränserna många gånger exempelvis med deras fyrhjuling. Han skrattade när han beskrev hur förfärade farmor och farfar varit, medan han och hans fru tyckt att det varit okej. Han sa:

”När pågarna flängde runt så blev de alldeles ifrån sig (skrattar till) Jag sa bara att låt dem köra de måste få prova på. Men visst fyrhjulingar de är ju farliga. Det ser man i tidningar och så ju. Det händer ju olyckor. Det måste ju vara måtta./.../ Men det är bra att det händer lite sånt så att de lär sig.” (Pappa med fyra barn)

En mamma, vars dotter hade skadat sig när hon var på en plats på lantbruket som föräldrarna förbjudit, ansåg att incidenten ökat barnens riskmedvetenhet. Hon menade också att olyckan medfört att de som föräldrar hade börjat vara tydligare och prata mer med barnen om vad som kunde hända och varför vissa saker och platser var förbjudit område. Hon beskrev det så här:

”Det är svårt att säga på förhand att det här och det här KAN hända. Jag tror att barn har svårt för att förstå det. Att läsa instruktionsböcker om hur man ska bete sig i lantbruket och om vad som är farligt det tror jag är svårt. Visst kan man säga att ni ska INTE gå upp på skullen. Men varför? Det är viktigt att prata om varför det är farligt. Kanske de inte förstår förrän någon kan visa mer utförligt att ”-Titta detta här kan hända”. Att man till exempel tar en väldigt snäll häst och visar att om jag låter hästen gå före in genom dörren så kan jag bli klämd. Men om jag går före så händer inte det. Genom att visa så kan barnen mer utförligt förstå det. Det är viktigt att en vuxen kan förklara och kan sätta en handling på ordet.” (Mamma med tre barn)

Positivt och negativt med boende på lantbruk

I stort sett alla föräldrar som berättade i denna studie beskrev att de var mycket glada över att de kunde ge sina barn möjligheten att växa upp på ett lantbruk och i en lantligmiljö eftersom det såg så många fördelar med detta. En mamma skrev i sin berättelse så här:

”Som mamma tycker jag att det är fantastiskt att mina barn kan växa upp i en miljö där man får lära sig av naturen och upptäcka nya saker varje dag. Vi har två friska och härliga barn som lever för traktorn och djuren.” (Mamma med två barn)

En del föräldrar betonade möjligheten att få bo på ett lantbruk och få hjälpa till med olika sysslor rustade barnen och ungdomarna på ett bra sätt inför vuxenlivet. En mamma med söner på 14 och 16 år sa:

”Som 4-6 åringar körde de runt på trehjuling, cykel och tramptraktor i ladugården. I dag kan de vid behov göra ett ladugårdspass själv om det skulle ”köra ihop sig” och vi inte har möjlighet av någon anledning. Vi ser det som att alla måste hjälpas åt med det som ska göras. En bättre inskolning i praktiska arbetsuppgifter får man leta efter. Jag är övertygad om att de kommer att ha nytta av detta vare sig de kommer att jobba inom bondenäringen eller på en annan arbetsplats.” (Mamma med två barn)

Betydelsen av barnens engagemang i lantbrukets arbetsuppgifter

Lantbrukarbarn har som vi beskrivit tidigare en speciell uppväxtmiljö eftersom de växer upp i ett hem som ligger på en arbetsplats. Oavsett om barnen är delaktiga i de dagliga sysslorna eller ej så innebär lantbrukandet att föräldrarnas arbetstider är beroende av djurskötsel och odlingssäsong. Familjen och arbetet/företaget blir därför mer inkorporerat med varandra.

Så här skrev en mamma i sin insända berättelse:

”Det är inte många som kan ha sina barn med sig på sin arbetsplats idag oavsett om det är en farlig arbetsplats eller inte. Men våra barn växer upp på vår arbetsplats, de har inget annat val.” (Mamma med två barn)

Att ha barnen med i arbetet på lantbruket har dock sina begränsningar och flera föräldrar beskrev att de använde barnomsorg och barnvakter dels för att barnen inte skulle delta i de mest riskfyllda momenten i arbetsmiljön, men också för att föräldrarna skulle få arbetsro. En mamma berättade så här:

”Fyraåringen hon åkte in på dagis när hon var drygt två för då gick det inte längre. Alltså då lyssnade hon inte och då kände vi det att den tiden då jag skulle jobba den gick åt till att jaga henne då. Att se till att hon var i säkerhet. Man får ju ta det också och kolla när det funkar och inte funkar. När de kan vara med.” (Mamma med tre barn)

Det fanns dock en skillnad mellan familjerna angående barnens engagemang i familjeföretaget/lantbruket. Någon beskrev att barnen inte alls var intresserade och aldrig var med på lantbruket utom möjligen att de åkt med någon gång i traktorn. Vid några gårdar tycktes lantbruket ses som ett yrke vilket som helst men där övriga familjen inte var lika engagerade i lantbruksföretaget. En mamma sa så här:

”Vi har kanske..., vad ska jag säga, inte den mest traditionella synen på lantbruket utan det är ett arbete. Även om vi bor på lantbruket och det är ett arbete på mycket mer tid än vad de flesta

lägger ner, så är det min mans arbete. /.../Eftersom jag arbetar heltid så är ju barnen på fritids och kommer inte hem förrän på kvällen med mig, så det är nog det som gör det.” (Mamma med två barn)

En mamma beskrev att deras barn inte var med i arbetet vilket hon upplevdes som lite tråkigt men samtidigt såg hon också fördelar med detta. Hon skrev:

”Våra barn är sällan med och åker traktor eller tröskan. Det finns sällan tid för det och de tycker det är långtråkigt. Det är tråkigt på ett vis, men samtidigt så slipper de en massa farliga moment. De är heller inte med när vi kör in hö och halm. Kanske för att vi vet vad som händer om något går fel.” (Mamma med två barn)

Uppväxt och könets betydelse för säkerhetsattityden hos föräldrar

Några av föräldrarna beskrev att säkerhetstänkande till viss del var en genusfråga och att riskmedvetenheten var större hos kvinnor än hos män. Någon sa:

”Jag brukar säga till min man ”- Tänk nu på det med barna och tänk nu på det och de” Ja, med allting om de är med och åker eller så då. ”- Ja, ja det vet jag väl”, säger han då. ”-Men jag har fortfarande inte läst någon gång i tidningen att det har varit en kvinna som har varit med när det har hänt något med barnen”, säger jag alltid då. ”-Ja jag vet att du har rätt”, säger han då (skrattar till). Det är ju många då som man läser om som åker med dem i skoporna och allt möjligt. Det skulle aldrig falla mig in alltså.” (Mamma med tre barn)

En pappa la ihop sina tankar om manligt och kvinnligt samt uppväxtmiljö och beskrev en person som troligen främst skulle uppmärksamma risker för olyckor inom en lantbruksmiljö så här:

”Kommer en kvinna som är uppväxt i stan så är hon nog betydligt mer noga med allting. Det tror jag.” (Pappa med fyra barn)

Farligare eller säkrare på dagens lantbruk

Föräldrarna var inte helt ense om det var farligare eller säkrare på dagens lantbruk. De flesta angav istället att riskerna hade förändrats. Maskinerna hade blivit säkrare, men samtidigt mycket större och mer tekniskt invecklade. Flera föräldrar angav därför att de olyckor som inträffade troligen blev mer allvarliga idag. En mamma sa:

”Jag har väldig respekt för maskinerna, men det är ju så. Just för att maskinerna har blivit så väldigt stora idag jämfört med hur det var förr. Som dubbelmontage på alla fyra hjulen det är ju ... Jag menar man känner ju inte om det kommer en unge som man kör över. Det är ju ingenting. Så det jag menar att det är det ju absolut jämfört med förr. Förr så var det ju inte så stora maskiner. Du såg ju oftast om det kom någon. Även om det hände olyckor då med.” (Mamma med tre barn)

Många fler berättelser av föräldrar med barn i dagens lantbruk finns i Nilssons (2009) rapport: [http://pub.epsilon.slu.se/4472/1/Slutg. Risk och olyckstillbud för barn och ungdomar i lantbruksmiljö.pdf](http://pub.epsilon.slu.se/4472/1/Slutg._Risk_och_olyckstillbud_f%C3%B6r_barn_och_ungdomar_i_lantbruksmilj%C3%B6.pdf)

Figur 3. Forskning från USA har visat att lantbrukare är mer motiverade att diskutera säkerhetsfrågor som gäller sina barn eller anställda än vad man är när det gäller dem själva. Källa: Sorensen, J.2009.

2. Barnens egna upplevelser och attityder till risker och olycksfall

Inom föreliggande projekt undersöktes samma frågeställningar som föräldraperspektiven i förra kapitlet, men denna gång med fokus på barnens egna upplevelser och attityder till risker och olycksfall i sin uppväxtmiljö på lantbruk. Studien genomfördes i årskurs fem (11 års åldern) efter kontakt med rektor och lärare vid en skola i Laholms kommun. Alla barn bodde eller hade varit på ett lantbruksföretag vid ett flertal tillfälle och hade släkt eller kamrater som bodde på lantbruksföretag. Undersökningsdata samlades in genom att barnen skrev ner sina tankar och attityder utifrån frågor i en frågelista och ritade minnesbilder utifrån egna upplevelser, attityder och funderingar. Resultaten har publicerats separat (Nilsson, 2011) med närmare redovisning av bakgrund, metod, resultat osv, men redovisas även här i kortfattad version:

Vad tyckte barnen var roligt och spännande på en bondgård?

Flera barn angav att de tyckte det var roligt med djuren och att hjälpa till att mata dem och pyssla om dem så att de hade det bra. Flera beskrev att det var roligt att rida och sköta om hästar, mata lamm med nappflaska, titta på kattungar, och se hur det gick till att mjölka kor.

Ett barn som själv bodde på en bondgård skrev:

”Alla djur är roliga att titta på och samtidigt spännande. Man får mata djuren och det är roligt. Det är kul och spännande att klappa dem. Nästan allt är spännande.”

Andra barn skrev att de även tyckte att det var intressant och spännande med alla maskiner som man kunde titta på och att exempelvis fundera över hur mjölkmaskinen fungerade, åka traktor eller se på när de vuxna skördade med den stora skördetröskan. Ett av barnen som bodde på en bondgård skrev om sin fyrhjuling:

”Maskinhallen har många roliga maskiner. Och så är det roligt vid hagen för att där kan jag köra ut höet med fyrhjulingen.”

De barn som själv bodde på en bondgård skrev om flera saker som de tyckte var roliga och spännande. Dock så skrev en del av dem som inte själv bodde på bondgård att det var tråkigt på en bondgård för man kunde inte göra något där.

Vilka sysslor hade barnen hjälpt till med på bondgården?

Att mata hästar, får, kor och grisar var något som nästan alla barnen hade gjort någon gång, men någon skrev att de var rädda för djur och därför aldrig matat något djur. De barn som var intresserade av hästar skrev att de hade matat, mockat, ryktat, kratsat hovar och pysslat om hästarna. Något barn skrev att de tog hand om de lamm som tackorna inte ville veta av och bland annat matade dem med flaska:

”Jag brukar vattna, ge dem mat och ibland strö hos djuren. Och när vi har flasklamm som inte får mat av sin mamma så får vi ge den och då brukar jag hjälpa till.”

Något barn skrev att de hade hjälpt till att klippa gräs och laga staket. Andra brukade följa med i traktorn och någon skrev att de själv körde traktorn. Så här skrev ett barn.

”Jag hjälper till att mata djuren för jag vill vara med djuren. Och så kör jag traktorn ibland.”

Vilka saker, platser och sysslor tyckte barnen var farliga på bondgården?

De barn som bodde på en bondgård tycktes medvetna om att det fanns många riskfyllda platser och moment i arbetet på en gård. Ett barn skrev så här om vad som var farligt på en bondgård:

”Det är farligt att vara vid ensilagebalarna, vara ute vid djuren, vara i maskinhallen, vara ute på åkern när de kör med traktorerna och när man kör upp höet på vinden ovanför stallet.”

Andra saker som barnen skrev som farligt på en bondgård var maskiner som slaghacken, huggaren, pressen, skördetröskan, olika elinstallationer, gödselbrunnen, olika djur som tjurar, baggar, ta in korna för mjölkning, mocka när hästen var i boxen. De sätt som barnen skrev att de kunde skada sig var genom att bli påkörda, trilla ner på vassa maskindelar och skära sig på verktyg, bli indragen i roterande och drivande föremål, bli klämd både av djur och av maskiner, bli stångad, sparkad, biten, få infektioner.

Även om barnen var medvetna om riskerna så angav några att de trots detta lockades av att vara på dessa farliga platser och göra saker som de såg som riskfyllda. Ett barn som bodde på en bondgård skrev:

”Jag tycker att balarna kan vara farliga, men jag kan ändå inte sluta vara på dem för de är så roliga.”

Ett barn som bodde på en bondgård och berättade att hon fått en fraktur vid ett angrepp av en arg häst tycktes dock inte anse att hästar var farliga trots olyckan. Detta barn skrev så här angående vad som var riskfyllt på en bondgård:

”Traktorer är farliga och det är farligt att stå bakom en tjur. Det är nog det enda.”

Hur brukade barnen göra om de upplevde att något kändes farligt eller riskfyllt?

Barnen angav att de var medvetna om att de faror och risker som finns på en bondgård. Hur brukade de då agera när de upplevde att något kändes farligt eller riskfyllt? Barnen skrev att de brukade varna andra när de upplevde fara. De brukade också säga till de vuxna om faran. Ett barn skrev:

”Jag säger till mamma och pappa.”

Andra valde att ta råd om hur de skulle göra.

”Jag brukar fråga hur man ska göra om jag inte vet. Om jag inte vågar så får någon annan person som vågar göra det.”

Att välja att dra sig tillbaka ifrån det som var farligt för att inte råka illa ut och skadade sig beskrev flera barn som en strategi. Ett barn skrev:

”Jag går därifrån för då är det inte farligt längre.”

Dock var det inte alla barn som bara gick ifrån det som verkade farligt. De ville istället först kontrollera om de kunde klara av situationen på egen hand innan de bad om hjälp. Ett barn skrev att det agerade så här:

”Jag tar det lugnt. Om det är något djur så ska man aldrig visa att man är rädd för det gör det bara värre. Fast om det verkar mycket farligt så ska man akta sig.”

Ett annat barn skrev:

”Jag kollar först hur farligt det verkar vara och så provar jag själv innan jag frågar någon vuxen om de kan fixa det.”

Barnens minne från en händelse där någon skadat sig i lantbruksmiljö

Nästan alla barnen hade själv varit med om eller kände till en situation där någon hade skadat sig i lantbruksmiljö. Ett barn skrev:

”När vi lastade upp höet på vinden så gick rullbandet sönder och då trillade en höbal ner i huvudet så hon svimmande. Men när hon hade varit på sjukhuset ett par timmar mådde hon bra igen.”

Barnen beskrev i flera fall trevliga situationer som plötsligt hade blivit farliga. Ett barn skrev:

”När jag och en kompis satt och fikade på bullar och läsk högst upp på rundbalarna så kom en geting./.../Jag och min kompis började springa runt på balarna och när vi ställde oss på en bal så höll den på att tippa. Men det gjorde den inte så vi klarade oss.”

Flera av barnen tyckte om hästar och var också mycket tillsammans med hästar. Hästar var också inblandade i flera av de olyckor som beskrevs. Barnen sa att de eller någon annan blivit exempelvis trampade, klämda, bitna och avkastade. Ett barn skrev:

”När min kompis galopperade för första gången så var det några ungar som smällde upp en dörr mitt framför hästen. Så hästen skenade iväg i full galopp och tvärvände så hon trillade av. Fast det gick bra!”

Ett annat barn skrev:

”Jag borstade en häst. Och den var sur så den tryckte in mig i väggen så jag bröt armen. Hade jag inte tagit emot med armen så hade jag brutit något annat./.../ Jag kände hur benet gick av och man hörde det. Först blev jag helt chockad och sedan började jag gråta. Jag mådde illa av det och hade jätte ont.”

Mer information och resultat

För att ta del av hela rapporten (Nilsson, 2011) med diskussion av resultaten – se litteraturlistan eller använd direkt länken: http://pub.epsilon.slu.se/8727/12/nilsson_k_120419.pdf

3. Barns medverkan i lantbruksarbete

En tidigare studie (Alwall-Svennefelt och Lundqvist, 2011) redovisade en enkätundersökning till 420 lantbrukarfamiljer gällande barns medverkan i lantbruksarbete och eventuella olycksfallsrisker. Studien använde LRF:s medlemsregister och fick en svarsfrekvens på 78% (326 svar). Av dessa svar framkom att 261 (80 %) av familjerna hade barn i åldrarna 7-16 år. Vidare framkom att 226 (nära 87 %) av dessa gårdar hade barn som deltog i lantbruksarbete med olika produktionsinriktningar så som pannmålsodling, djurproduktion (mjölk, nötkött, gris, fjäderfä, får och hästar) samt trädgårdsodling.

På frågan hur ofta barnen deltog i lantbruksarbete, framkom det att mer än hälften deltog varje vecka och 13 % arbetade varje dag. Det fanns också frågor om vilka arbetsuppgifter som barnen deltog i och det var något som varierade ganska mycket. Inom djurproduktionen (75 % av deltagande familjer hade djurproduktion) var det tydligt att barnen deltog tämligen ofta i arbetet. Vad gäller de yngsta grupperna (7-10 och 11-13 år) deltog dessa ofta i arbetsmoment som t ex utfodring, ströhantering samt djurhantering. Bland de äldre barnen (14-16 samt 16+) var dessa arbetsuppgifter ännu mer mera frekventa (Tabell 1).

Tabell 1. Exempel på arbetsmoment som utfördes av barn på gårdar med djurproduktion*.

Typ av arbetsmoment	Åldersgrupp			
	7 – 10	11-13	14 – 16	16 +
Utfodring	15,1	18,1	20,5	20,5
Ströhantering	15,8	13,9	19,7	18,5
Djurhantering	13,5	17,4	23,9	23,2
Gödselhantering	6,2	5,8	10,8	6,6
Mjölkning	1,5	1,2	3,5	6,6
Insamling av ägg	3,1	1,2	1,2	1,9
Arbete med stängsel	10,8	10,8	19,7	18,5
Högtryckstvätt	1,9	3,9	12,0	13,1
Annat kring djurprod.	1,2	2,3	2,7	1,5

* Procentandelen refererar till alla deltagande familjer i studien (inte bara de med djur)

Vad gäller trädgårdsarbete var det vanligast att klippa gräs, rensa ogräs, manuellt skördearbete eller att klippa buskar. Det var inte så vanligt att barn under 14 år arbetade på gårdarna. Det mest anmärkningsvärda var kanske att 12% av barnen i åldersgruppen 11-13 år körde traktor. Även i den allra yngsta gruppen (7-10 år) rapporterades om barn som utförde tämligen farliga arbetsmoment. Det mest populära arbetet bland de äldre barnen var traktorkörning (ca 25% vardera i grupperna över 14 år) samt närliggande arbetsmoment som pressning av hö och halm. Ganska många barn deltog i underhållsarbeten med maskiner, verkstadsarbete samt högtryckstvätt. Ett positivt tecken var att ingen familj rapporterade att barn hanterade bekämpningsmedel (Tabell 2).

Tabell 2. Exempel på arbetsmoment som utfördes av barn på gårdar med spannmålsproduktion *

Typ av arbetsmoment	Åldersgrupp			
	7 – 10	11-13	14 – 16	16 +
Verkstadsarbete	2,7	2,7	8,5	10,4
Underhåll/reparation av maskiner	1,9	3,5	13,1	14,7
Högtryckstvätt	2,3	3,5	13,1	14,7
Pressning av hö / halm	3,5	6,6	16,2	18,5
Arbete med spannmålshantering	0,8	1,9	4,6	6,9
Traktorkörning	3,5	12	24,7	25,1
Potatissättning (med maskin)	2,7	1,5	2,3	3,5
Sortering av potatis	1,2	2,3	1,9	1,9
Hantering av bekämpningsmedel	0	0	0	0

* Procentandelen refererar till alla deltagande familjer i studien (inte bara de med spannmålsproduktion)

För att ta del av den fullständiga rapporten om barn – och ungdomars medverkan i lantbruksarbete: http://pub.epsilon.slu.se/8027/1/alwall_svennefelt_et_al_110404.pdf
Läs också mer om de konkreta råden på sidan 37:

Figur 4. Barn på landet har i alla tider varit med föräldrarna i arbetet – roligt men farligt!
Foto: B-G. Josse.

4. Besök på åtta gårdar med yngre barn

För att få en färsk bild av hur lantbrukarfamiljer hanterar lekmiljöerna för sina yngre barn (upp till 7 år) genomfördes 8 gårdsbesök som fallstudier. Dessa redovisas i det följande:

Gård nr 1. Manlig lantbrukare, Mjolkproduktion. Fyra barn, minsta 2 år.

1) **Plats (ordnad lekmiljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)**

Halmen, garaget, trädgården. Följer med där Pappa är. Sandlåda med leksaker. Brukar mest vara med i arbetet på gården.

2) **Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert:**

Sandlådan i trädgården, gunga, studsatta. Ej med djuren.

3) **Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn**

Problem: Stannar inte bara på ett ställe. Går gärna med på gården.

Risker: Inget staket vid höet – 3 m upp. Inget staket vid uppfarten – dålig sikt.

Olyckor/Incidenter: Knivar åtkomliga. Barnen tog knivar, ena sonen fick ett hugg i pannan. Fick gömma knivarna efter det.

Kompisar: Andra barn har ej erfarenheter, inte vana vid gård. Trissar varandra. Driver på kompisen. Det gäller att ha uppsikt över dem.

Kommentarer: Man får inte slarva. Dialog med barnen om risker. Barnen gör som jag. Viktigt att vara bra förebild. Hur kommer man åt mörkerantalet? Kan man bli vållande till annans död? - för att man slarvat med säkerheten. Kan man bli dömd? Hur får man en bonde att verkligen förändra sitt agerande? Enkelt att säga att man ska göra en sak, svårare att verkligen göra det.

4) **Intervjuarens reflektioner:**

Jättetrevlig och social man. Intresserad av säkert bondeförnuft.

Gård nr 2. Manlig lantbrukare, Växtodlare och spannmål, En yngre son.

1) **Plats (ordnad lekmiljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)**

Mestadels i sandlådan i trädgården med spadar och grävsopor. Om han är med på gården får han sysselsättning på plats. Följer ibland med i grävmaskinen – har stol i hytten. Han går gärna efter vart vi går. Men får aldrig vara själv. Finns en sandhög på gården där han ibland leker i.

2) **Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert**

Har alltid uppsikt, han är så liten så han går iväg på egen hand. Vill helst vara med.

Morfar brukar ha koll om han inte är med oss. Vi säkrar maskinerna så han inte faller.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Oroliga om allt är säkrat eller stadigt. Pallar & vedhögen är risker.

Risker: Om han springer ut på vägen. Maskinerna kommer fort mellan husen. Behöver skylt som påminner om barn. Vedhög- klättrar upp på.

Åtgärder: Tagit bort betongtrappa, säkrat maskiner. Väg i maskinhallen så det blir lut mot den istället. Satt upp staket vid litet ”stup”.

Olyckor/Incidenter: Jag (pappa) klättrade ur grävmaskinen, sonen tyckte det tog lång tid och klättrade ner själv – trillade sista biten, men inget allvarligt. Han brukar dock klättra upp själv. Klättrade upp för stege, men hände aldrig något.

Kompisar: De vuxna är med och leker med barnen, ständig uppsikt. Föräldrarnas ansvar.

Kommentarer: Inte så mycket risker med små barn. Ha i åtanke att allt är säkert när sonen är med. Jag ville vara med i Säkert Bondförnuft men hörde aldrig något om det.

4) Intervjuarens reflektioner:

Mycket riskmedvetna, säker gård. Tänkt på mycket. Halmbalarna står säkert. Inga djur – mindre risker. Sagt åt sonen att akta sig för bilar och maskiner. Mycket föredömligt på gården.

Gård nr 3. Manlig lantbrukare, Mjölproduktion, Två flickor, 2 och 4 år

1) Plats (ordnad lek miljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)

I trädgården - gunga, sandlåda, altan, runt huset. Eller hos grannarna (farmor och farfar) och kusiner.

2) Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert

Trädgården är inhägnad så det kommer inte ut därifrån. De går aldrig själva. Hålla utkik från köksfönstret. De ställer sig intill väggen när de ser maskiner och traktorer. Inte rymningsbenägna, de är så små så de sticker inte. Dialog med flickorna.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Källartrappan bakom huset – brant stentrappa. Finns några stegar på gården upp till loft, glömmer flytta stegarna.

Åtgärder: Staket runt hela trädgården. Lagat foderback. Satt upp backkamera på traktor – uppsyn över flickorna. Satt nät runt gödselbassängen.

Olyckor/Incidenter: Klämmer sig ibland, men inget allvarligt. Den minsta rymde ca 300 m upp mot vägen, innan vi hade grind i trädgården. Blev oroliga.

Kompisar: Den äldsta har ibland några kompisar, men det är bara i trädgården. Det fungerar bra. Har uppsikt från köksfönstret.

Kommentarer: Ibland är de med och tittar på korna som går på bete. Åker traktor ibland men inte så långvarigt. Det känns tryggt, de är mest i trädgården.

4) Intervjuarens reflektioner:

Bra med inhägnad trädgård. Riskmedvetna. Dialog med barnen – bra. Fin gård. Barnen är inte med bland djuren så mycket.

Gård nr 4. Kvinnlig lantbrukare, mjölkproduktion/hästar. 4 barn, tonåringar & tvillingar 6 år.

1) Plats (ordnad lekmiljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)

Hemma på gården, hos farmor/mormor, pappa, dagis, barnflickor. Mest i maskinhallen på gården. Ibland i växthuset. Cyklar på gårdsplanen. Matar kalvarna, boxar med halm.

2) Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert

Vet var de är - hos kalvarna. Sitter inne hos dom och leker. Små ofarliga kalvar. Inga farliga ämnen. Dialog med barnen vad dom får göra och inte. Staket på höskullen. De säger alltid till när de går iväg. De står still när hästarna börjar springa.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Maskinerna. Klättrar på farliga saker. Stora vagnar. Vana vid att deras hästar är snälla – tar för givet att andra också är det. Utgödslingen är farlig – där är de inte med.

Olyckor/Incidenter: Son fick stege i huvudet. En fodervagn som välte en stege.

Kompisar: Visa upp allt lite extra. Tänker inte lika mycket på riskerna. Men de går aldrig till hästarna.

Kommentarer: Är lite hönsammig av mig. Tjatar en del. Bra att veta att de håller sig i maskinhallen.

4) Intervjuarens reflektioner:

Bra med maskinhallen. Dock farligt att sitta själva inne hos kalvarna och leka. De får leka med knivar – så de lär sig att handskas med dem. Tycker det låter farligt. Annars tycker jag att det var en väldigt mysig plats. Dock inte några särskilda lekredskap/aktiviteter.

Gård nr 5. Manlig lantbrukare, mjölkproduktion. En yngre pojke.

1) Plats (ordnad lekmiljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)

Sandlåda och gungor i trädgården. Fotbollsmål. Favoritplats är trädgård. Lite överallt.

2) Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert

Trädgården med uppsyn från köket. Reflexbyxor. Dialog med anställda om att ha uppsyn och att ta det lite lugnare, det får hellre ta lite längre tid.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Sonen går iväg ut på gården. Han förstår inte, är för liten. Känslig ålder. Ingen skylt som varnar för barn. Inget staket runt trädgården.

Olyckor/Incidenter: Nej, men när skolan har varit här har det varit nära att barn har fått ström i sig från staketet, de vet inte vad som är farligt.

Åtgärder: Monterat räcke runt gödselbrunn.

Kompisar: De tror att gården är en lekplats. Man får säga till dem så de inte skrämmer djuren. Blir lätt gruppsyck.

Kommentarer: Grannens barn brukar vara här och leka. Den äldsta har kört traktor någon gång. Men de mindre går aldrig själva utan uppsyn. Aldrig inne hos kalvar eller kor. Man försöker tänka på säkerheten. Men blir lätt hemmablind.

Tips: Kläder som syns, tex reflexbyxorna - väldigt effektiva. Lägg inte upp grejer runt brunnarna – barn kan klättra upp på och ramla i brunnen. Filmer med olyckor som drabbat barn – bör ge en tankeställare! Även filmer för barn om olycksfall – så de själva blir mer riskmedvetna. Tex tecknad film.

4) Intervjuarens reflektioner:

Farligt utan staket i trädgården – barnen kan springa ut på gårdsplanen när maskiner kommer. Elstängsel mellan hage och trädgård. Öppen maskinhall. Korna går löst i stallarna.

Gård nr 6. Kvinnlig lantbrukare, Växtodlingsgård med får och gårdsbutik. Två pojkar, 7 och 8 år.

1) Plats (ordnad lek miljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)

Överallt, i trädgården, ute på gården, i gårdsbutiken, uppe på stenar, åker maskiner. Barnens favoritplats är inne i trädgården i hängmattan, butiken, spela fotboll, vara vid maskinerna i maskinhallen.

2) Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert

Lär sig att vara försiktiga. Till butiken kommer andra barn, det tycker de är kul. Springer ej runt. Spegel runt knutar. Visar för barnen så de förstår vad de får och inte får göra när de är bland djuren (lammen). Dialog med barnen.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Mycket bilar kommer till butiken. Foderbilar. Rasrisker bland fodret – barnen tycker det är läskigt. Måste skärpa oss med att ta ut nycklarna ur traktorerna. Kan komma traktorer fort runt knutarna. Fotbollen kan rulla ut på gårdsplanen.

Olyckor/Incidenter: Sprayade färg. Rundbalar rullade. Elstaket. Men inget allvarligt.

Kompisar: Fungerar bra, kompisarna är vana då de också kommer från liknande hemmiljöer. Så det är inget nytt för dem.

Kommentarer: De är oftast inomhus eller inne hos mig i butiken. Det fungerar bra.

4) Intervjuarens reflektioner:

Liten mysig gård med gårdsbutik. Såg inga djur. Verkade lugnt och i sin ordning. Trevliga att prata med. lantbrukaren och hennes far.

Gård nr 7. Manlig lantbrukare med djurproduktion. En son, 2,5 år

1) Plats (ordnad lek miljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)

I sandlådan i trädgården eller i lekstugan. Tittar på korna, utanför.

2) Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert

Han är alltid i trädgården då han är så liten och han har alltid en orange väst på sig så vi ser honom. Staket runt trädgården. Gungor. Uppsikt från huset. En liten sten i trädgården som han brukar sitta på – det tycker han är kul (och ej skadat sig på). Skylt. När han åker med i traktorn har han bälte. Han har inte ännu driften att gå runt själv.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Trafiken med maskinerna.

Åtgärder: Tog bort ett vattenkar från trädgården som kunde vara en fara för honom.

Kompisar: För liten, i så fall är föräldrarna med.

Kommentarer: Han är så liten ännu så han är inte med ute på gården utan är bara i trädgården. Han får aldrig vara med vid gödselbrunnen eller ute på gårdsplanen. Vi försöker ha dialog med honom.

4) Intervjuarens reflektioner:

Inte så mycket fokus på gården då trädgården är inhägnad. Han är alltid i trädgården.

Gård nr 8. Manlig lantbrukare med djurproduktion. Två flickor, 5 och 6 år.

1) Plats (ordnad lek miljö – eller ”annan ”plats” på gården där yngre barn vill vara eller blivit tillsagda att vara)

I trädgården, lekstugan mest. Leker med dockor och tillbehör till lekstugan. Körbärsträdet. Cyklar på gårdsplanen och ner för grusvägen en bit.

2) Vilka platser och aktiviteter fungerar bra & säkert

Trädgården är en bra plats, vet var man har dom. Deras första sommar ute själva. De är inte så intresserade av att åka i traktorerna. De har bra koll på riskerna.

3) Vilka risker & problem finns det gällande yngre barn

Problem: Maskiner. Måste sätta upp staket ute vid vägen. Vårre med kompisar här.

Olyckor/Incidenter: Nej, de har aldrig fått vara ute själva tidigare.

Kompisar: Får vara mer observanta när det kommer kompisar.

Kommentarer: De är riskmedvetna. Vi försöker ha dialog med barnen. De håller sig för det mesta i trädgården.

4) Intervjuarens reflektioner:

Trädgården var inhägnad men inga grindar. Verkade vara rätt medvetna om risker.

MYNDIGHETSPERSPEKTIVET - ARBETSMILJÖVERKET

Barn som växer upp i lantbruksmiljön, växer också upp på en arbetsplats då tydlig avgränsning mellan hemmet och arbetsplatsen i regel saknas. Det är då mycket vanligt att barn i tidig ålder börjar hjälpa till eller får självständiga arbetsuppgifter. Frågan är då vad som är tillåtet i ett myndighetsperspektiv?

Arbetsmiljöverket är myndigheten vad gäller arbetsförhållanden och arbetsmiljölagstiftning i Sverige och minderårigas arbetsvillkor finns reglerat i föreskriften ”Minderårigas arbetsmiljö” och en speciell handledning har även utarbetats (Arbetsmiljöverket, 2012a,b). Syftet med föreskrifterna är att förebygga att den som inte fyllt 18 år genom sin arbetsmiljö drabbas av ohälsa och olycksfall eller får sämre förutsättningar att utvecklas eller tillgodogöra sig utbildning. Se vidare i referenslista med länkar.

Figur 5. Barn ska inte ha arbetsuppgifter som medför skaderisker. Foto: P.Lundqvist

Det som är speciellt för yngre barn är att:

Yngre barn får inte arbeta

Huvudregeln är att yngre barn, dvs. barn som inte har fyllt 13 år, inte får arbeta. Det gäller arbete för arbetsgivare, uppdragsgivare eller praktikgivare. Det står i arbetsmiljölagen (5 kap. 2 §). Det gäller även arbete som till exempel medhjälpare i den egna familjens företag om det finns andra anställda.

Undantag: Yngre barn får utföra lätt arbete i familjeföretaget. Yngre barn får utföra mycket lätta och ofarliga arbetsuppgifter inom verksamheter som drivs av den egna familjen och inte har några andra anställda. Exempel på mycket lätt och ofarligt arbete är trädgårdsarbete, lätt utfodringsarbete, lättare manuell sådd och plantering, frukt- och bärplockning samt rensning av trädgårdsland och mindre odlingar.

När man läser denna text noga blir man klar över (Arbetsmiljöverket, 2013) att ”**barn under 13 år får arbeta i jordbruket – på egna gården – om det inte finns andra anställda**” Det betonas dock att det ska gälla lätta och ofarliga arbetsuppgifter!

REFLEKTIONER OM BARN SOM VÄXER UPP I LANTBRUKSMILJÖ

1. Barns utveckling

Föräldrar har ofta svårt att balansera hur man ska ställa sig till att låta barnens uppleva lantbruksmiljöns positiva sidor, samtidigt som barnen ska skyddas mot de faror som finns. Genom att koppla resonemang till barnens utveckling kan risker relateras till deras ålder och möjligheter och därmed eliminera faror och hantera risker (CIPA, 2012)

De allra yngsta barnen

Småbarn lär sig att krypa och till och med gå under sitt första levnadsår. Enda vägen att skydda de minsta barnen är med hjälp av konstant vuxen tillsyn och hjälpmedel såsom bärselar, barnstolar, grindar och andra former av ”barriärer”.

Förskolebarn

Barn i 4-5 årsåldern är nyfikna och mycket rörliga. Tillsyn och barriärer är fortfarande viktigt. Fokuserad uppmärksamhet (utan att t ex läsa eller prata i mobiltelefon) är viktigt så att vuxna aktivt kan ingripa om barnen kommer nära riskfyllda situationer eller faror. När barn närmar sig skolåldern kan föräldrar börja med att lära barnen enkla regler för att undvika faror.

Figur 6. Barriärer är en viktig strategi för mindre barns säkerhet. Foto: P. Lundqvist

Yngre skolbarn

Barn i åldrarna 6-11 år har svårt att vara fokuserade och uppmärksamma under längre stunder och klarar inte att värdera risker eller att ta beslut gällande säkerhet. Föräldrar bör använda sig av regler för att stödja barnens beteenden. I denna ålder kan barn lära sig att hjälpa till med enklare uppgifter som att ge mat till familjens husdjur, enklare sysslor i trädgården och utfodring av t ex kalvar. De vuxna måste dock försäkra sig om att eventuella faror är eliminerade och barnen måste få upprepade instruktioner och tillsyn.

Äldre skolbarn

När barn kommer upp i 12-13 årsåldern börjar de att klara av att bedöma situationer och enligt trafikforskare är det först nu som man kan klara att vara ute i trafiken. Reaktions- och koordinationsförmågan är nu oftast väl utvecklad och man kan klara vissa arbetsuppgifter.

2. Tankeställare om barn och föräldrar gällande risker på gården

I USA har det sammanställts en del tankeställare om barn och föräldrar som bor och lever i en lantbruksmiljö (Esser, Heiberger & Lee, 2003). Alla föräldrar i Sverige håller nog inte med om alla påståenden – men en hel del är lika aktuellt i vårt land.

Barn

- Barn är beroende av föräldrar och andra vuxna för att skydda dem
- Barn ska aldrig leka på eller nära gårdens arbetsplatser
- Barn som besöker en gård behöver få klargjort de regler som gäller av en vuxen person (och kontrollerat av en vuxen att de följer reglerna)
- Barn är nyfikna
- Barn kan bara vara uppmärksamma under en kort tid
- Barn kommer inte alltid ihåg de regler som gäller
- Barn har inte full förståelse för risker eller konsekvenserna av en allvarlig skadehändelse
- Barn utvecklas olika fort och har olika intressen

Vuxna

- Föräldrar tror ofta att deras barn är smartare och mer mogna än andra barn i samma ålder
- Föräldrar tenderar att övervärdera deras barns förmåga att förstå olika begrepp
- Föräldrar undervärderar risker gällande sjukdomar och skador förenade med rutinsysslor i lantbruket
- Föräldrar vill lära barn lantbruksarbete redan vid låg ålder
- Föräldrar tror ibland att fördelarna med att vara på en gård såsom att lära sig arbetsmoral och ansvar är viktigare än riskerna att bli sjuk eller att skadas
- Föräldrar kan bedöma sin grannes riskfyllda arbete mer objektivt än vad de kan göra gällande dem själva
- Föräldrar tror att skador kommer att hända på någon annans gård – men inte deras egen
- Föräldrar kan tappa uppsynen över sina barn när de är upptagna med arbetsuppgifter
- Föräldrar tar ibland riskfyllda genvägar i jobbet för att spara tid
- Föräldrar kan tillåta en riskfylld aktivitet ”bara denna gången” därför att det är ”roligt”

3. Några exempel på kontroversiella situationer – halmbalar, traktorer & media rapportering

Halm & hambalar som lekplats – roligt men livsfarligt?

Leka i höstackar, bland halm och halmbalar är en del av den positiva bild som förmedlas av lantbruket som en idyllisk och härlig uppväxtmiljö. Det har varit så under lång tid och även idag finner vi denna bild av lantbruksmiljön. Skånemejerier bjöd t ex in allmänheten till Öppen Gård och lägger ut bilder på barn som leker bland storbalar, figur 7.

Figur 7. Foto på Skånemejeriers hemsida. ”Stort tack till alla som besökte årets Öppen gård”.
Källa: <http://www.skanemejerier.se/oppengard>

Under 2012 inträffade en mycket tragisk olyckshändelse i Danmark där tre unga systrar dog när de lekte bland storbalarna hemma på gården. Denna händelse väckte stor uppståndelse och omgående tog man fram ett informationsmaterial om hur man bör förhålla sig till hantering av halmbalar ”Halmballer – sikker Håndtering i landbruget”(BAR Jord til Bord, 2012)

Lek bland halmbalar kan vara förenat med stora risker – hur är det på din gård?

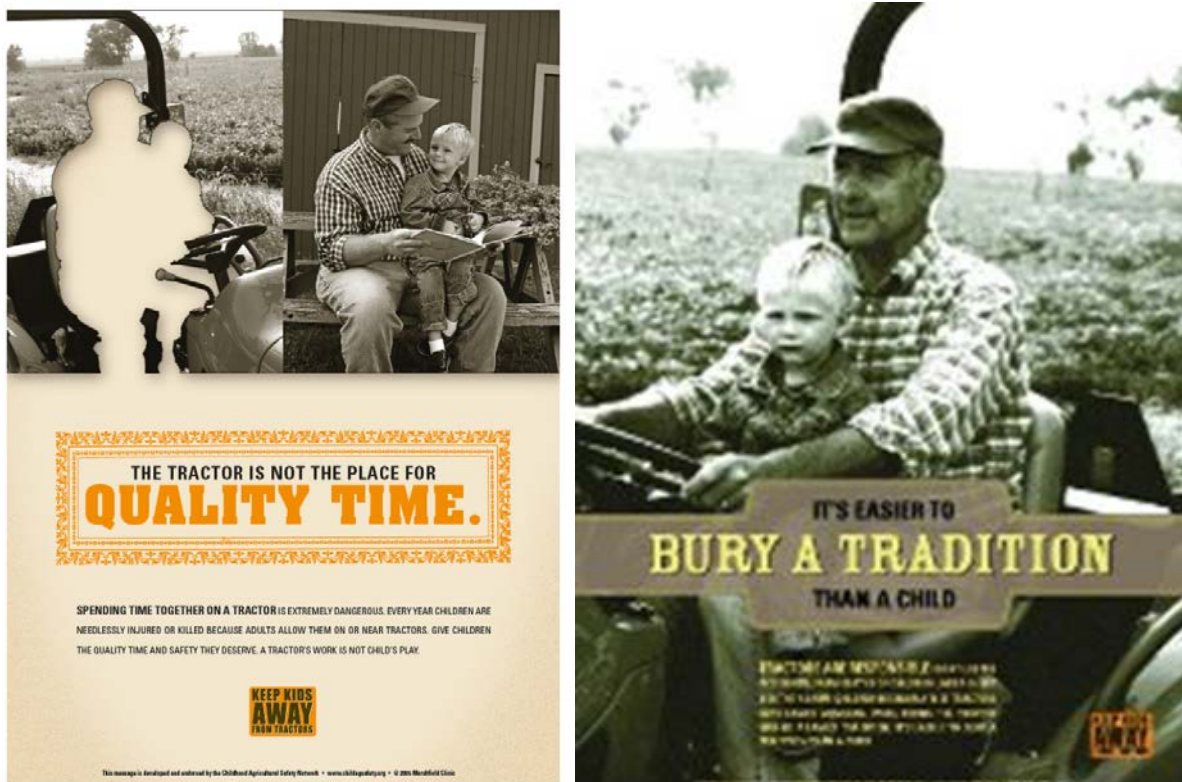
Barn och traktorer – åka med eller köra själv – eller bli stor nog?

Barn och traktorer har också varit en kontroversiell fråga. I äldre tider fick alla lantbrukarbarn köra traktor när man klarade av att trampa ner kopplingspedalen. För att köra traktor på väg måste man vara minst 15 år och ha traktorkort eller mopedkörkort (Körkortsportalen, 2013). Att köra traktor på gårdens mark är något som många föräldrar tillåter från tidig ålder – i våra studier (Alwall & Lundqvist, 2011) rapporterades att barn i 7-10 årsåldern kör traktor på egen hand. I ett pågående rättegångsfall i USA rapporteras om en 7-åring som kört över och dödat sin 3-årige bror och där vuxna åtalas (the Olympian, 2013)

En annan fråga som vällar större diskussion – både i Sverige och i andra länder är att yngre barn åker med i traktorn – ofta för att ingen annan barn tillsyn kunnat ordnas. I media rapporteras årligen om tragiska händelser där barn ramlar ut ur traktorn och blir överkörda – ibland med dödlig utgång.

I USA drivs en kampanj mot att ha med barn i traktorer, figur 8. Dels pekar man på olycksfallsriskerna, buller & dammexponeringen, men också på det faktum att föräldrar i lantbruket även bör umgås mer med sina barn – utanför arbetet. I en annan annons förmedlas buskapet om att ha med sina barn i traktorn ”It is easier to bury a tradition than a child” (Det är lättare att begrava en tradition än ett barn) I Sverige har Adolfsson (2012) gjort en studie gällande ökad säkerhet i jordbrukstraktorer och konstaterar ”självkärlt ska ett barn kunna åka med pappa eller mamma i en traktor om inga andra alternativ finns för barnpassning, men på ett villkor, att barnet sitter bältat i ett säte”

Barn och traktorer kan vara förenat med stora risker – hur är det på din gård?

Figur 8. I en kampanj från The Childhood Agricultural Safety Network (CASN, 2013) påpekas att traktorer inte är en lämplig miljö för att umgås med sina barn

Media & barn på landet – uppmuntra eller kritiskt rapportera om barn och lantbruksmiljön

I danska lantbrukstidskriften Landbrugsavisen (2013) har man nyligen haft en fototävling och ett av bidragen som presenterades var en 9-åring som fotograferat sin 12-årige bror som för första gången fick köra tröskan på egen hand:

Morten på 12 år kører sin første tur alene på mejetærskeren.

Søren skriver: » Så fik vi vores høst i hus. Mandag 26. august kom maskinstationen og høstede det sidste hvede i Vester Assels på Sydmons. Vores drenge Jeppe 9 år og Morten 12 år var på pletten. De elsker at køre mejetærsker, så da Morten fik lov til at høste alene slog han til med det samme«.

Billedet er taget af den 9-årige Jeppe. Det er Limfjorden, der skal ses i baggrunden.

Några dagar efter – rapporterades i Aftonbladet (2013) om en olyckshändelse i Norge:

Nioåring överkörd av skördetröska

En nioåring har blivit överkörd av en skördetröska i norska Vinterbro i Ås.

Pojken ska ha klämt benen i maskinen – men vara vid liv.

– Barnet är fört till Ullevål sjukhus nu, säger polisens vakthavande Magnus Tinjar till VG.

Vid en olycka på söndagskvällen ska en nioårig pojke blivit överkörd av en skördetröska.

Polisen uppger för tidningen Dagbladet att pojken ska ha sprungit bakom skördetröskan då han blev överkörd högt upp på båda benen.

Vid 17.40 larmades polisen om olyckan, men då var redan ambulans på väg.

– Barnet är fört till Ullevål sjukhus nu. Vad jag förstått har han klämt sig högt upp på benet, men vår patrull kom till platsen efter att ambulansen hade lämnat, säger polisens vakthavande befäl till VG. Pojken ska ha varit vid medvetande när han fördes till sjukhus.

Vilka budskap sänder media och hur påverkar detta attityden till risker för barn i lantbruksmiljön? Varför rapporteras bara skadehändelser och inget om hur skadan kan förebyggas?

Figur 9. Är det varning för lekande barn – eller arbetande barn på din gård?

Foto: P. Lundqvist

STRATEGIER FÖR ATT FÖREBYGGA ATT BARN SKADAS I LANTBRUKSMILJÖ

1. Klassiska principer för att förebygga barnolycksfall i lantbruket

I princip gäller det samma principer i all skadeprevention – det finns modeller som kan hjälpa till att strukturera tänkandet kring hur jag ska hantera risker.

I figur 10 används Haddon's (1980) klassiska principer för att resonera kring problemet med en damm som ligger nära bostaden på ett lantbruk med barn i olika åldrar.

1. **Eliminera risken** – dvs fyll igen dammen!
2. **Separera risken** – försäkra dig om att barnet inte kommer i närheten av dammen, det kan i en drastisk lösning innebära att man flyttar från sin bostad (& dammen)
3. **Isolera risken** – detta är en vanlig och konkret lösning där dammen byggs in med ett kraftigt staket som barn inte kan komma genom eller klättra över
4. **Modifiera risken** – är det nödvändigt att ha en så stor och djup damm? Är barnen större kanske utformningen på dammen kan ändras och risken minskas – en damm oavsett storlek är dock alltid en fara för små barn
5. **Utrusta** – en möjlighet är att ständigt låta sina barn ha flytväst på sig. Inte en realistisk lösning i detta fall, men en självklarhet på en båtutur i en sjö
6. **Träna och instruera** – att lära barnen simma är en viktig strategi och som kan fungera väl för äldre barn – dock inte tillräcklig insats för mindre barn
7. **Varna för risken** – en vanlig strategi för många föräldrar – att varna, uppmana och påminna om risker som finns i närmiljön. En strategi som kan fungera för äldre barn, men som är en osäker väg att gå – en damm är en spännande miljö som kan locka barn att glömma eller bortse från föräldrars uppmaningar
8. **Övervaka** – en viktig, men inte helt säker strategi när det gäller yngre barn. Barn kan på ett kort ögonblick springa hemifrån och hamna i farliga miljöer – t ex vid en damm
9. **Rädda** – oavsett om man har barn eller ej eller var man bor är det viktigt att ha en beredskap om någon skadehändelse inträffar. Att ha första hjälpen utrustning är viktigt och kan man HLR – hjärt- och lungräddning är det ännu bättre. Att snabbt kunna larma Räddningstjänst är kanske också nödvändigt och då bör det inte råda någon tvekan om hur man ger direktiv till hur man kommer till gården – t ex via att ange koordinatör eller annan tydlig information

10. **Lindra och rehabilitera** – om det som inte får hända ändå händer och det sker en skada gäller det att det finns det stöd som behövs för att läka och återhämta sig.

Figur 10. Principer för åtgärda och förebygga skaderisker – exempel med barn och en damm.
Källa: Haddon, 1980. Illustration: Fredrik Saarkoppel.

2. Barnomsorg & barntillsyn

Barnomsorg och barntillsyn fungerar och tillämpas inte på samma sätt för lantbrukarfamiljer som andra arbetande familjer. Varför väljer föräldrar att ha med sina små barn i jobbet på gården? Inte finns det barn med på jobbet hos brandkåren, fabriken eller sjukhuset – eller?

I studien som genomförts av Nilsson (2009) framkom att det ibland är fråga om att det finns inga andra alternativ – i andra fall är det ett medvetet val att man vill ha med sina barn i arbetet. Någon påpekade att man valde att placera barnet i förskola för att man inte klarade av att hålla koll på barnet samtidigt som man arbetade.

Alla barnfamiljer bör ha möjlighet till fullgod barnomsorg oavsett var man bor. I städer finns det ibland nattöppna alternativ för föräldrar med skiftjobb inom industri och sjukvård. Givetvis bör det också erbjudas flexibla alternativ för dem som bor och arbetar på landsbygden – inte minst inom lantbruket!

- Skördedagis – en gammal idé som tillämpas för barnföräldrar under lantbrukets mest intensiva perioder
- Flexibla tider på förskolan – befintliga förskolor skulle kunna vara betydligt mer flexibla
- Mobila förskolor – det finns koncept med förskolor som förflyttar sig i och med buss
- Hämtnings- och lämningservice – nya former av förskolor inriktar sig på att ge bästa möjliga service
- Föräldrakooperativ mellan lantbrukarfamiljer och andra landsbygdsboende
- Anlita au-pair tillsyn – det var tidigare populärt att resa utomlands för att passa barn – vänd på det
- Släpp kreativiteten loss! Barnomsorg är en service som ska fungera på landsbygden!

Figur 11. Hur ska min barntillsyn ordnas? Ska jag vara på förskola – eller med pappa när han jobbar i traktorn, stallet och verkstaden? Foto: P. Lundqvist

3. Separera boendemiljö och arbetsmiljö

Är det dags att tänka om i lantbrukets säkerhetsarbete? Ska lantbruksfastigheten delas upp i två delar: boende respektive arbetsplats. Zonindela gården och separera alla tunga transporter från boendemiljön. Detta skrev Lundqvist (2013) i en debattartikel i ATL.

Detta skulle kunna tillämpas ur ett teoretiskt plan där man bestämmer sig för vilken del som är boendemiljö där t ex barnen ska vara med sina kompisar och alla fritidsaktiviteter - och vilken del som är professionell arbetsplats – där man strikt tillämpar arbetsmiljöregler som t ex på en byggarbetsplats, industri eller annan arbetsplats.

Den mer drastiska lösningen är att sätta upp en tydlig fysisk barriär – ett stängsel med grind, som i det polska exemplet, figur 12.

Finns det lantbrukare i Sverige som ”vågar ta steget” att fysiskt dela gården i en bostadsdel och en arbetsplats?

Figur 12. Vinnare av årets bästa arbetsplats 2010 inom jordbruket i Polen har ett stängsel med grind mellan arbetsplatsen och bostaden. Foto: P. Lundqvist

4. Säker och attraktiv lekmiljö för yngre barn i lantbruket

Figur 13. Yngre barn bör ha tillgång till en säker och attraktiv lekmiljö. Illustration: Fredrik Saarkoppel.

Vad utmärker en säker lekmiljö i en lantbruksmiljö

- En plats avgränsad med staket, plank eller häckar
- Avskild från bil, traktor, lastbil och annan trafik
- Avskild från faror såsom maskiner och uppställda redskap
- Avskilt från bullriga miljöer
- Inga dammar eller vattensamlingar – barn kan drunkna i små grunda vattenpölar
- Skyddade mot starkt solljus
- Skyddade mot blåst, damm och kemikalier
- Skyddade med kraftig barriär mot lantbruksdjuren
- Inom syn- och hörhåll för en ansvarig vuxen person
- Nära till första hjälpen utrustning, handtvätt och toalett
- Litet eller stort nog utrymme för att fungera som säker lekmiljö
- Lätt att regelbundet underhålla, t ex gräsmatta
- Där det är mindre risk för myggor, fästingar eller andra insekter och skadedjur

Lekmiljön på en gård kan utformas med bl a följande tips

- Lämpligt utformad relaterat till barnens ålder
- Olika lekredskap (gungor etc) placeras tillräckligt långt ifrån varandra för att minimera skaderisker
- Lekredskap ska vara fritt från öppningar med mått 90-230 mm som är belägna högre än 600 mm från underlaget. Dessa är farliga då barn kan fastna med huvud och hals i dessa. Fingrar kan också fastna i öppningar på 8-25 mm och är inte tillåtna vid t ex rutschbanor eller brandkårsstång – även kättinglänkar på gungor kan ha dessa olämpliga mått och bör ej användas
- Lekredskapen ska inte ha bultändar, kanter eller andra utskjutande delar som kan fånga band eller kläder som bärs runt halsen på ett barn, eller orsaka hudskada
- Lekredskapen ska inte vara utformade av material med bristfällig hållfasthet eller behandlade med produkter t ex kemikalier som kan vara hälsovådliga
- Undvik skarpa och vassa hörn och kanter på lekutrustningen som kan vålla skada
- Placera lämpligt fallunderlag där barn kan ramla ner – råbark är t ex ett mjukt och förnyelsebart material lämpligt på lekplatser
- Säkert förankrade lekredskap så att vältning undviks

Närmare information om lämpliga mått på lekutrustning för de som själva ska bygga klätterställningar, upphöjda lekhus etc, bör ta del av uppgifter som finns i SKLKommentus bok "Säkra lekplatsen", se referenslistan.

Om det är en lekplats för "officiellt" bruk, t ex en privat förskola i gårdsmiljö kan andra regler gälla.

Stimulera barns intressen

Många lantbruksverksamma föräldrar argumenterar för att barnen ska vara med i arbetet för att stimulera deras intresse för lantbruket. Det är viktiga argument, men frågan är om man behöver vara med i själva arbetsuppgifterna redan som liten för att skapa och bibehålla intresset för att kanske bli lantbrukare själv i framtiden?

Det bör vara möjligt att stimulera barnens intresse – även i en säkrare miljö, avskild från lantbrukets arbetsplats!

Varför inte i en "säker miljö" låta barnen::

- ha egna djur att ta hand om, t ex kaniner och andra mindre djur (beroende på ålder och mognad)
- odla och sköta egna odlingar – kan vara trädgårdsodlingar – eller miniodling av lantbruksgrödor
- ha en egen "byggarbetsplats/bygglek eller snickarbo" – bygga & skapa
- ha en liten "fixarverkstad"
- osv....

5. Råd för barns medverkan i lantbruksarbete

Råd för barn – och ungdomars medverkan i lantbruksarbete

Rekommendationer har utarbetats för barn & ungdomar med åldersanpassade råd (7 - 16+, med tyngdpunkt på ålderskategorin 13 - 16+) och med fokus på arbete på gårdar med djurproduktion (häst, gris & mjölk). Dessa råd är utformade som underlag för barnfamiljer som vill diskutera om och hur deras barn eventuellt kan medverka i arbetsuppgifter inom lantbruket.

De rekommendationer som utarbetats för gris-, mjölk- och hästgården följer alla ett gemensamt koncept:

1. Inledande frågeställning ”Är ditt barn redo för arbetsuppgiften? – instruktion”
2. Kopplingar till lagstiftning och forskning
3. Förslag på hur rekommendationerna kan användas i lantbrukarfamiljen och andra som kommer i kontakt med lantbrukarfamiljer, t ex i sin yrkesroll
4. Ett antal rekommendationer (beroende på produktionsinriktning) uppdelade på specifika arbetsmoment med återkommande punkter såsom: Huvudsakliga faror, Tänk på att, Vuxenansvar, Kom ihåg samt Hur mycket tillsyn behövs?
5. Checklista för respektive typ av djurproduktion (gris-, mjölk- och hästgården)
6. Råd gällande Manuell hantering & Lyfta och bära
7. Råd gällande Första hjälpen

För att ta del av rekommendationer:

http://pub.epsilon.slu.se/8027/1/alwall_svennefelt_et_al_110404.pdf

Figur 14. En familj diskuterar en provversion av rekommendationer gällande barn- & ungdomars medverkan i arbetet på en hästgård. Foto: P. Lundqvist

VILL DU VETA MER

Exempel på svenska och utländska kunskapskällor och referenser för att finna mer information och inspiration om barn i lantbruket och säkrare arbets- och lekmiljöer.

Adolfsson, N. 2012. Ökad barnsäkerhet i jordbrukstraktorer. Slutrapport till SLO-fonden. Institutet för jordbruks- och miljöteknik (JTI). Uppsala.
<http://www.jti.se/uploads/jti/Slutrapport%20%C3%96kad%20barns%C3%A4kerhet%20publ.pdf>

Aftonbladet. 2013. Nioåring överkörd av skördetröska.
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article17432243.ab>

Alwall Svennefelt, C and Lundqvist, P. 2011. Barn och ungdomars säkra arbete (BUSA). Alnarp: Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap > Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, Sveriges lantbruksuniversitet; 2011:1
http://pub.epsilon.slu.se/8027/1/alwall_svennefelt_et_al_110404.pdf

Arbetsmiljöverket. 2012a. Minderårigas arbetsmiljö. Arbetsmiljöverkets föreskrifter. AFS 2012:3. http://www.av.se/dokument/afs/afs2012_03.pdf

Arbetsmiljöverket. 2012b. Om minderårigas arbetsmiljö. Vägledning till Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Minderårigas arbetsmiljö AFS 2012: 3
<http://www.av.se/dokument/publikationer/bocker/h453.pdf>

Arbetsmiljöverket. 2013. Svarstjänst - Referensnummer: 95597. (2013-09-18)

Branchearbejdsmiljørådet (BAR) Jord til Bord. 2012. Halmballer - sikker håndtering i landbruget. www.barjordtilbord.dk

CIPA (Child Injury Prevention Alliance). 2012. Keeping kids safe on farms. A guide for farming families. www.childinjurypreventionalliance.com

Esser, N., Heiberger, S. and Lee, B. (Eds.) 2003. Creating Safe Play Areas on Farms. Marshfield, WI: Marshfield Clinic. <http://www3.marshfieldclinic.org/proxy/MCRF-Centers-NFMC-NCCRAHS-resources-SafePlayBooklet2012.1.pdf>

Haddon W Jr. (1980). "Advances in the epidemiology of injuries as a basis for public policy". *Public Health Rep* **95** (5): 411–21

Jordbruksverket. 2007. Motverka olycksfall i lantbruket. Rapport 2007:8. Jönköping.
http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra07_8.pdf

Körkortsportalen. 2013. Traktorkort. <http://www.korkortsportalen.se/jag-ska-ta-korkort/traktorkort/>

Landbrugsavisen.dk 2013. Skyd høsten: Vårbyg og solsikker. Morten på 12 år kører sin første tur alene på mejetærskeren. Fredag 6. september 2013.

<http://www.landbrugsavisen.dk/Nyheder/Netnyheder/2013/9/6/SkydHoestenMortensfoersteretursompilot.htm?fag=A>

Lee BC, Gallagher SS, Liebman AK, Miller ME and Marlenga B (Eds.) (2012). Blueprint for Protecting Children in Agriculture: The 2012 National Action Plan. Marshfield, WI: Marshfield Clinic.

<http://www.childsafety.org/files/2012%20Blueprint%20for%20Child%20Ag%20Inj%20Prevention.pdf>

Lindahl, C., Antonsson, A-B., Östlund, G. 2008. Vad krävs för att arbetsskadorna i lantbruket ska minska? JTI – Institutet för jordbruks- och miljöteknik. JTI-rapport 373. Uppsala.

<http://www.jti.se/uploads/jti/R-373-CL.pdf>

Lindahl C, Adolfsson, N. 2008. En olycka händer så lätt - exempel från jordbruk och ridskolor. JTI – Institutet för jordbruks- och miljöteknik. JTI Informerar nr 119. Uppsala.

<http://www.jti.se/uploads/jti/JTI-inf-119-4fkorrad.pdf>

Lundqvist, P, ed. (2012). Health and safety in agriculture, Nordic and world-wide perspectives. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskap trädgård jordbruk : rapportserie ; 2012:16 http://pub.epsilon.slu.se/9290/7/lundqvist_p_121205.pdf

Lundqvist, P. 2013. Se över barnens skydd mot olyckor på gården. ATL, nr 32 (30 april 2013)

LRF. 2009. Barn på Gården. LRF Informerar.

<http://www.lrf.se/PageFiles/7473/barnfolder.pdf>

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB. 2010. Barn och olyckor med häst.

http://www.dinsakerhet.se/Global/pdf/Fritid_resor/BarnHast_2011.pdf

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB. 2013. Så skadar sig barn. Hemsida med information och faktablad om barns skador och hur dessa skador kan förebyggas.

<https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Barns--ungas-sakerhet/Sa-skadar-sig-barn/>

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB. 2013. Hoppa säkrare på studsmattan.

<http://www.dinsakerhet.se/Barns--ungas-sakerhet/Idrott-och-lek/Studsmatta/>

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB. 2010. Myndighetsgemensam plan för barnsäkerhet 2010-2011. <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/25371.pdf>

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB. 2011. Utvärdering av myndighetsgemensamt barnsäkerhetsarbete.

https://www.msb.se/Upload/Kunskapsbank/utvarderingar-strategiska-analyser/utvardering/Utv%C3%A4rdering_Barnsakerhet_%2015sept2011.pdf?epslanguage=sv

v

Nilsson, K. 2009. Föräldrars attityder till barn och ungdomars uppväxtmiljö, risker och olyckstillbud på lantbruk. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskap trädgård jordbruk : rapportserie ; 2009:11
<http://pub.epsilon.slu.se/4472/1/Slutg. Risk och olyckstillbud f%C3%B6r barn och ungdomar i lantbruksmilj%C3%B6.pdf>

Nilsson, K. 2011. Barn och ungdomars uppväxt och vardag i lantbruksmiljö.– en pilotstudie om barn och ungdomars attityder till risker och olyckor Sverige, Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskap trädgård jordbruk : rapportserie ; 2011:28
http://pub.epsilon.slu.se/8727/12/nilsson_k_120419.pdf

SKLKommentus. 2009. Säkra lekplatsen. Olycksförebyggande utformning av lekplatser och lekredskap. Sveriges Kommuner och landsting. Stockholm.
http://www.skl.se/vi_arbetar_med/tillvaxt_och_samhallsbyggnad/trygghet/publikationer_15/sakra_lekplatsen

Sorensen, J. 2009. Social marketing for injury prevention: changing risk perceptions and safety-related behaviors among New York farmers. Umeå University medical dissertations, ISSN 0346-6612; 1238. <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:158038/FULLTEXT01.pdf>

Svennefelt, W., Lundqvist, P. 2012. Safe play areas for children on Swedish farms. In: Lundqvist, P. (red) Nordic Meeting on Agricultural Occupational Health & Safety 2012. August 27-29, 2012 Ystad. Sveriges lantbruksuniversitet. Landskap trädgård jordbruk : rapportserie ; 2012:16, p113.
http://pub.epsilon.slu.se/9290/7/lundqvist_p_121205.pdf

Säkert Bondförnuft, 2013. Barnsäkerhet på gården. Faktablad. www.sakertbondfornuft.se

The Australian Centre for Agricultural Health and Safety. 2004. Child Safety on Farms. Number 7: Agricultural Health and Safety Guidance Note Series. Moree. Australia.

The Olympian. 2013 Lawsuit filed over 2011 Rochester tractor accident that killed 3-year-old.
<http://www.theolympian.com/2013/09/06/2708478/lawsuit-filed-over-2011-rochester.html>

Hemsidor

Säkert Bondförnuft <http://sakertbondfornuft.se/>

Lantbrukets arbetsmiljökommitté (LAMK) <http://lantbruketsarbetsmiljo.slu.se/>

Branchearbetsmiljørådet (BAR) Jord til Bord. www.barjordtilbord.dk

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB. <http://www.dinsakerhet.se>

Farm Safety for just kids <http://www.farmsafetyforjustkids.org/>

Child Safety on Farms – Farm Safe Australia

<http://www.farmsafe.org.au/index.php?article=content/for-farmers/child-safety-on-farms>

National Children's Center for Rural and Agricultural Health and Safety

<http://www3.marshfieldclinic.org/nccrahs/>

North American Guidelines for Children's Agricultural Tasks (NAGCAT).

<http://www.nagcat.org/>

Safe Play (National Children's Center for Rural and Agricultural Health and Safety)

http://www3.marshfieldclinic.org/nccrahs/default.aspx?page=nfmc_nccrahs_safe_play_welcome

Safe Play Areas (Farm Safe Australia)

<http://www.farmsafe.org.au/index.php?article=content/for-farmers/child-safety-on-farms/safe-play-areas>

The Childhood Agricultural Safety Network (CASN) <http://www.childagsafety.org/index.htm>